

Roadmap Circulair inkopen

Maximaal Circulair Inkopen in 2025

Gemeente Leeuwarden

“Bij het inrichten en beheren van de openbare ruimte gebruiken we als gemeente grondstoffen, materialen en energie. Dit is nodig om onze gemeente draaiende en veilig te houden. Maar onze taak is niet alleen om onze gemeente goed te beheren, maar de hele planeet. Daarom zijn we zuinig op wat we hebben en gaan we bij onderhoud zoveel mogelijk circulaire materialen gebruiken. Hiermee garanderen we een aantrekkelijke, veilige en toekomstbestendige openbare ruimte.”

Evert Stellingwerf – *Circulaire Economie, klimaat, energie, duurzaamheid*

“In 2050 is Leeuwarden volledig circulair en bestaat afval niet meer. Om dit te bereiken moeten we ons grondstoffenverbruik drastisch terugbrengen en meer hergebruiken. Dit is hard nodig, want onze kinderen en kleinkinderen hebben diezelfde grondstoffen nodig. Daarom maken we als gemeentelijke organisatie de omslag en gaan we maximaal circulair inkopen. Hiermee verkleinen we de impact op onze aarde, stimuleren we marktpartijen om met circulaire oplossingen te komen. Zo blijft onze samenleving en economie volhoudbaar!”

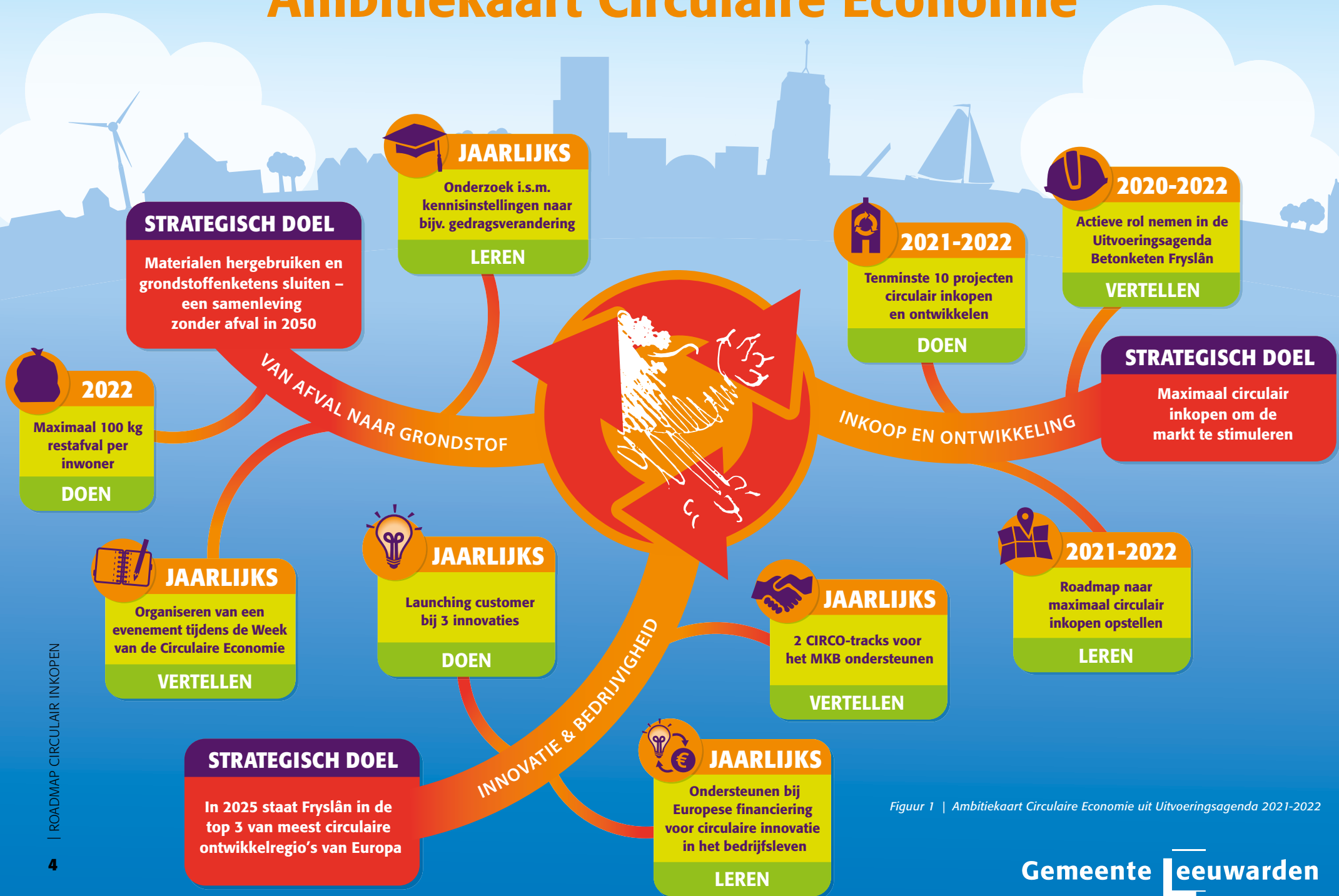
Gijs Jacobse – *Financiën en inkoop*

Inhoud

Inleiding	5
De route naar een circulaire gemeente.....	5
We doen al veel	6
Grondstofstromenanalyse (GSA).....	6
Leeswijzer.....	6
Tot slot.....	6
1. Vertrekpunten	8
1.1 Circulair inkopen volgens de Friese definitie.....	8
1.2 Friese Monitor.....	8
1.3 Sectoren met de meeste impact.....	10
1.4 Definitie maximaal circulair inkopen.....	10
2. Concrete handvatten per sector	11
A. Civiele Techniek	13
B. Bouw & Vastgoed.....	15
C. Facilitair & IT.....	17
3. Acties interne organisatie	18
3.1 Doen: hanteren van afwegingskader circulaire uitgangspunten.....	18
3.2 Leren: monitoren conform Friese Monitor.....	20
3.3 Vertellen: delen van geleerde lessen.....	22
Colofon	23

Ambitiekaart Circulaire Economie

Figuur 1 | Ambitiekaart Circulaire Economie uit Uitvoeringsagenda 2021-2022

Inleiding

Samen werken we aan de transitie naar een circulaire economie. Dit is noodzakelijk om onze kwaliteit van leven te borgen. Grondstoffen worden schaarser en klimaatverandering wordt een steeds zichtbaarder en urgenter probleem. In veel klimaatdiscussies ligt de nadruk op energie en transport. Dat is logisch, want deze sectoren zijn goed voor zo'n 55% van onze totale CO₂ uitstoot. Echter, de andere 45% wordt veroorzaakt door de productie van onze goederen, onderdelen en materialen. Een circulaire economie is daarom een belangrijke sleutel tot het behalen van onze duurzaamheidsdoelstellingen. Daarnaast draagt een circulaire economie bij aan het beperken van grondstofverbruik, biodiversiteitsverlies en ontbossing.

Ook het Rijk heeft daarom (landelijk) hoge ambities gesteld op het gebied van circulaire economie:

- 50% minder primair grondstofverbruik in 2030;
- en een 'volledig circulaire' economie in 2050.

Binnen de Gemeente Leeuwarden zijn we hard aan de slag om deze nationale ambities te vertalen naar onze eigen organisatie (zie figuur 1). Met de Roadmap 'Circulair Inkopen' zetten we een volgende stap in dit proces.

De route naar een circulaire gemeente

Wij nemen onze verantwoordelijkheid op het gebied van duurzaamheid. We hebben circulaire economie, naast duurzame energie, klimaatanpassing en biodiversiteit, als één van de 4 pijlers opgenomen in het duurzaamheidsprogramma van onze gemeente: Volhoudbaar. Om de overgang te maken richting een circulaire economie, hebben we de volgende strategische doelen geformuleerd:

- Meer grondstoffen en materialen terugwinnen en hergebruiken;
- Meer circulaire bedrijvigheid en innovatie;
- Circulaire economie als nieuwe pijler onder de Leeuwarder economie;
- Meer circulaire projecten ten behoeve van werkgelegenheid.

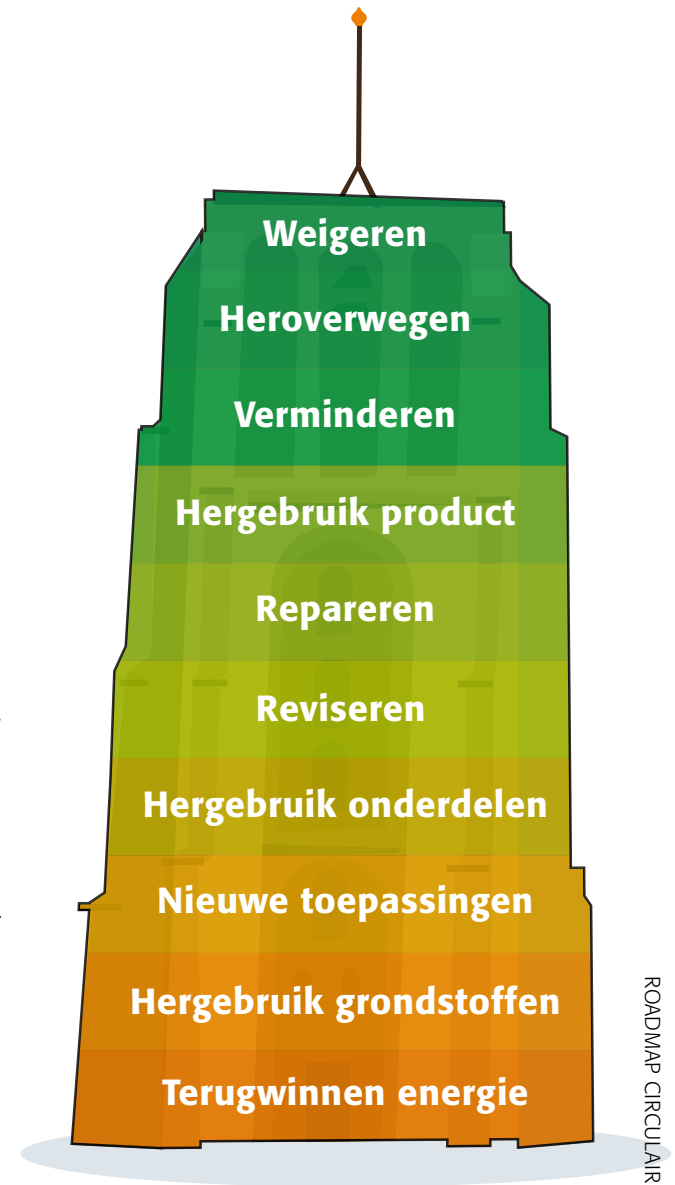
In de Uitvoeringsagenda 'Innovatief naar afvalvrij' 2021-2022 zijn deze strategische doelen vertaald naar de volgende 3 ambities:

- In 2025 kopen we maximaal circulair in;
- In 2025 behoren we met de regio Fryslân bij de top 3 van meest gunstige ontwikkelregio's van Europa;
- In 2050 hebben we een samenleving zonder afval.

Om **maximaal circulair inkopen in 2025** mogelijk te maken, is het opstellen van deze 'Roadmap' één van de concrete acties in de Uitvoeringsagenda 2021-2022. Door vaker naar circulaire oplossingen te vragen, brengen we de markt in beweging en stimuleren we circulaire innovatie. Ons inkoopbudget fungeert hiermee als een vliegwiel voor een circulaire economie.

Het doorvoeren van een 'circulaire mindset' in het inkoopproces vraagt wel wat van onze organisatie. Het vraagt om een kritische houding ten opzichte van hetgeen dat wordt ingekocht. Hebben we het echt nodig? Hoe 'duurzaam' is hetgeen wat ik koop? En wat doen we ermee als we het niet meer nodig hebben? Dit kan betekenen dat in sommige gevallen de meest circulaire keuze is om iets juist niet te doen (zie figuur 2 en zie hier voor de uitgebreide R-ladder met toelichting).

Maximaal circulair inkopen vraagt om een andere (proces) aanpak van onze inkoop. Ambitie, innovatie en (keten)samenwerking staan hierbij centraal. Met deze Roadmap Circulair Inkopen¹ omschrijven we de stappen die we als gemeente de komende jaren gaan zetten.

Figuur 2 | Circulariteitsstrategieën (R-ladder)

¹ Circulair Inkopen geldt als invulling van Maatschappelijk Verantwoord Inkopen naast thema's als Fairtrade, Internationaal Sociale Voorwaarden en Social Return. Thema's als Biobased, Milieuvriendelijk en Innovatiegericht inkopen krijgen met Circulair Inkopen (deels) concrete invulling. Voor een verdere toelichting op deze thema's verwijzen we naar het inkoop- en aanbestedingsbeleid van de gemeente.

We doen al veel

In 2019 hebben alle Friese overheden gezamenlijk de ambitie ondertekend om vanaf 2020 10% circulair in te kopen. We beginnen dus ook niet vanaf nul. In de afgelopen jaren zijn er goede eerste stappen gezet en zijn de eerste circulaire projecten zichtbaar:

- Zo hebben we in 2019 de warme-dranken automaten circulair ingekocht en zijn er mooie circulaire voorbeelden uit de civiele techniek, zoals het ontwikkelen van geopolymerbeton.
- Ook kiezen we alleen nog voor circulair straatmeubilair en richten we ons wagenpark fossielvrij in.
- In 2021 zijn 10 voorbeeldprojecten geselecteerd, waarbij circulariteit nadrukkelijk mee wordt genomen in de uitvoering. Deze staan in het boekje '[Circulaire inspiratie in de praktijk](#)'.
- We zijn aangesloten bij de City Deal Circulair Bouwen waarin concrete doelstellingen zijn geformuleerd t.a.v. circulair en biobased bouwen.

Grondstofstromenanalyse (GSA)

Om onze emissies en grondstofverbruik te reduceren, is allereerst inzicht nodig in welke grondstoffen we inkopen, gebruiken en afvoeren. Daarom hebben we in 2019 een grondstofstromenanalyse (vanaf nu GSA, voorbeeld figuur 3) laten uitvoeren. Deze geeft een eerste indicatie van het grondstofgebruik van onze gemeente. Vanaf 2023 wordt de GSA continu geactualiseerd aan de hand van nieuwe data. Hiermee kunnen we de ontwikkeling van ons totale grondstofverbruik bijhouden en zo monitoren hoe we het doen.

Leeswijzer

Deze Roadmap is één van de concrete acties uit de Uitvoeringsagenda 'Innovatief naar afvalvrij' 2021-2022. We vertalen hierbij het beleid zo concreet mogelijk naar interne besluitvorming en het uitvoeren van projecten. De Roadmap is als volgt opgebouwd:

- De belangrijkste **vertrekpunten** (H1) op basis waarvan deze Roadmap is opgebouwd.
- **Inhoudelijke handvatten** (H2), om circulaire principes mee te nemen in projectuitvoering.
- **Acties** voor de **interne organisatie** (H3), om de komende jaren te sturen op het realiseren van circulaire prestaties. Deze acties bestaan uit:
 - **Doen:** hanteren van afwegingskader circulaire uitgangspunten
 - **Leren:** monitoren conform de Friese Monitor
 - **Vertellen:** interne en externe kennisdeling

Tot slot

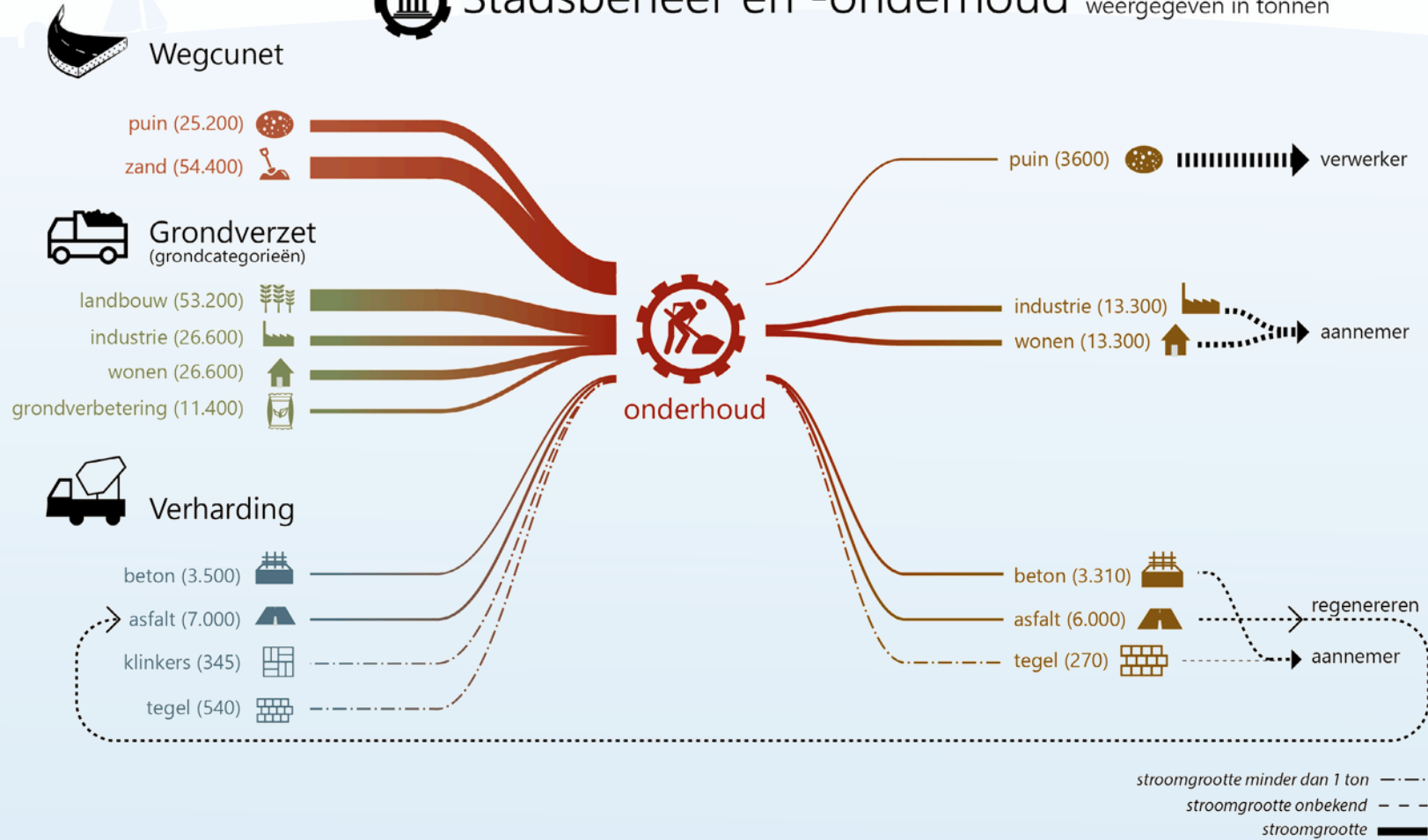
Zowel op nationaal, regionaal als gemeentelijk niveau zijn er hoge ambities. En 2025 en 2030 zijn al dichtbij. In sommige gevallen zijn we in inkooptermen nog maar één contracttermijn verwijderd van het behalen van de doelstellingen. Tijd om aan de slag te gaan!

We kiezen voor circulair straatmeubilair zoals onze 127 bushokjes met een sedumdak.

Stadsbeheer en -onderhoud weergegeven in tonnen

Figuur 3 | Grondstofstromenanalyse

1. Vertrekpunten

In 2025 willen we maximaal circulair inkopen. Maar wat bedoelen we nou eigenlijk met maximaal circulair inkopen? Om deze definitie concreet te maken, gebruiken we 3 belangrijke vertrekpunten:

1. We definiëren circulair inkopen conform de Friese definitie van circulair inkopen.
2. We meten circulair inkopen conform de Friese Monitor.
3. We focussen op de 3 sectoren met de meeste impact qua grondstofverbruik en emissies.

Deze vertrekpunten vormen de kapstok voor de belangrijkste acties in deze Roadmap. We lichten ze hieronder toe:

1.1 Circulair inkopen volgens de Friese definitie

Een product is circulair ingekocht wanneer er procesmatige afspraken zijn gemaakt over het borgen van circulariteit, wanneer er op technisch-inhoudelijk gebied (energie én materialen) verbeteringen zijn én wanneer er financiële prikkels zijn die circulariteit stimuleren.

Daarbij dient er geen negatief effect plaats te vinden aan de andere aspecten van een circulaire economie: water, biodiversiteit, gezondheid & welzijn, cultuur & maatschappij, en andere vormen van waarde.

1.2 Friese Monitor

Naast de Friese definitie voor circulair inkopen hebben Friese overheden, gezamenlijk met Metabolic en Copper8, de Friese Monitor ontwikkeld. Deze meetmethodiek gaat uit van 4 aspecten voor circulair inkopen (zie figuur 4, op de pagina hiernaast).

Onder elk aspect vallen verschillende indicatoren waarop in een inkooptraject invulling gegeven kan worden aan circulariteit. Deze staan samengevat in tabel 1.

 PROCES Er zijn afspraken gemaakt over het borgen van circulariteit	 MATERIALEN Hoogwaardig herbruikbare materialen	 ENERGIE Alle energie komt uit hernieuwbare bronnen	 FINANCIËEL Er zijn financiële prikkels die circulariteit stimuleren
P1 Afspraken levensduurverlenging	M1 Materiaalgebruik, hoeveelheid en samenstelling	E1 Klimaatimpact en andere milieu-impacts	F1 Verbeterd verdienmodel
P2 Afspraken retourname	M2 Hergebruikte (secundaire) materialen of grondstoffen	E2 Vermindering ingebedde CO ₂ emissies van product	F2 Financiële prikkels t.b.v. prestaties
P3 Markverkenning en -consultatie	M3 Hernieuwbare (biobased) materialen	E3 CO ₂ emissies van leverancier(s)	F3 Afspraken over retourwaarde
P4 Interne samenwerking	M4 Herbruikbaarheidspotentie van het ontwerp	E4 Energieprestatie van product tijdens gebruik	
P5 Externe samenwerking		E5 Energie uit hernieuwbare bronnen	

Technisch-inhoudelijk

Tabel 1 | *Indicatorenoverzicht*

PROCES

PROCESMATIG

Om de waarde van producten, onderdelen en materialen te behouden is het nodig om andere procesafspraken te maken over bijvoorbeeld preventief onderhoud, correctief onderhoud en hergebruik aan het einde van de levensduur. Het maken van deze afspraken vraagt een andere procesaanpak.

TECHNISCH

MATERIALEN

Het anders omgaan met materialen is een van de kernopgaven in de transitie naar een circulaire economie. Hierbij zou in de eerste plaats gekeken kunnen worden naar een reductie van de vraag. Daarnaast kan door het gebruik van meer biologische, hernieuwbare en/of hergebruikte materialen de milieu-impact van materiaalverbruik afnemen. Daarnaast kunnen producten eenvoudiger worden gerepareerd door deze losmaakbaar te ontwerpen, waarmee de waarde van een product behouden blijft. Ook kunnen onderdelen en materialen op die manier hoogwaardig worden hergebruikt.

ENERGIE

Energieopwekking en verbruik draagt vaak in sterke mate bij aan klimaatverandering. Door te sturen op energieverbruik in het productieproces en tijdens het gebruik van een product, kan de bijdrage van het product aan klimaatverandering worden beperkt.

FINANCIIEEL

FINANCIIEEL

Sturen op waardebehoud van producten heeft alleen zin als dit leidt tot een verbeterd verdienmodel voor alle betrokken partijen: daarmee wordt de verandering duurzaam en structureel. Toewerken naar circulaire verdienmodellen - waarin leveranciers worden beloond voor prestaties in plaats van voor verkoop van een product - kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

Figuur 4 | Friese Monitor

- Volgens de Friese definitie is een product circulair ingekocht wanneer er voor Proces, Materialen, Energie én Financieel aan tenminste 1 van deze indicatoren invulling is gegeven. Deze definitie en meetmethode hanteren we als uitgangspunt in deze Roadmap. Een verdere toelichting is te vinden in de [Handreiking Circulair Inkopen bij Friese Overheden](#).

1.3 Sectoren met de meeste impact

De grondstofstromenanalyse (GSA) uit 2019 laat zien dat de sectoren **Civiele Techniek, Bouw & Vastgoed** en **Facilitair & IT** de meeste grondstoffen verbruiken. Hier kunnen we door circulair in te kopen de grootste impact/besparing bereiken. We focussen ons daarom op maximaal circulair inkopen binnen deze 3 sectoren.

Uiteraard passen we in de overige sectoren in onze organisatie ook zo veel (waar) mogelijk de circulaire principes toe in inkooptrajecten. En blijven we continu leren hoe dit zo goed mogelijk kunnen doen. We benoemen ze echter niet meer apart in deze Roadmap².

1.4 Definitie maximaal circulair inkopen

Op basis van de inzichten uit de GSA en de Friese Monitor is de doelstelling 'maximaal circulair inkopen in 2025' als volgt concreet gemaakt:

In 2025 wordt alle inkoop binnen de sectoren (1) Civiele Techniek, (2) Bouw en Vastgoed en (3) Facilitair en IT conform de Friese definitie circulair ingekocht en met de Friese Monitor bijgehouden.

² Gezien de beperktere potentiële grondstofimpact benoemen we deze sectoren niet binnen deze Roadmap. Inkooptrajecten uit deze sectoren worden niet gemonitord conform de Friese Monitor.

Bij de aanbesteding van de Weidumerhoutbrug is gevraagd dat er duurzame energie bij de bouw werd gebruikt.

2. Concrete handvatten per sector

Circulair werken vraagt om een andere manier van werken. De principes van de circulaire economie moeten concreet toegepast worden in projecten. Maar de ene sector is de andere niet.

Dat betekent dat in iedere sector specifieke circulaire principes relevant zijn. Daarom zijn er concrete handvatten uitgewerkt en geven we voorbeelden van eerdere projecten voor de 3 focussectoren:

A. Civiele Techniek

B. Bouw & Vastgoed

C. Facilitair & IT

In het algemeen is het toepassen van '[het ambitieweb](#)' een handige tool om de verschillende ambities en wensen binnen een project met elkaar in lijn te brengen.

Bij de nieuwe Weidumerhoutbrug werd gerecycled materiaal, van de oude brug, gebruikt.

A. Civiele Techniek

Voor de sector Civiele Techniek zijn er een aantal handvatten uitgewerkt om invulling te geven aan de ambitie maximaal circulair inkopen.

 PROCESMATIG	 TECHNISCH-INHOUDELIJK	 FINANCIEEL
<p>1. Organiseer (regelmatig) marktconsultaties om gezamenlijk met de markt circulaire ambities vorm te geven en aan te scherpen.</p> <p>2. Betrek collega's van meerdere afdelingen om invulling te kunnen geven aan circulair ambities. Denk bijvoorbeeld aan terreinbeheer (kun je bestaande materialen hergebruiken?) of financiën (kun je het project of te realiseren werk wellicht op een andere manier afschrijven, bijvoorbeeld met restwaarde, en hoe is dat mogelijk?)</p> <p>3. Maak concrete afspraken over levensduurverlenging en onderhoud, bijvoorbeeld door onderhoud mee te geven in het contract.</p>	<p>4. Stuur op het toepassen van MKI (Milieukostenindicator) Door een MKI-referentie berekening te (laten) doen voor een voorlopig ontwerp kan de markt worden uitgedaagd om t.o.v. de referentiewaarde te verbeteren. Denk hierbij aan de volgende aspecten van je gunningskader:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Standaard sturen op MKI met CO₂-prijs tussen de €70 en €200 per ton CO₂. • Gunnen op waarde volgens de volgende formule: Inschrijfprijs + milieuprijs (op basis van gehanteerde milieukosten). <p>5. Maak als aanvulling op MKI expliciete afspraken na (voorlopige) gunning over toe te passen materialen (bv. biobased of gerecycled materiaal).</p>	<p>6. Kies voor een oplossing die op basis van de kosten over de hele levenscyclus beter is dan een regulier alternatief (Total Cost of Ownership).</p> <p>7. Beloon marktpartijen wanneer zij duurzame prestaties behalen. Dit kan op meerdere manieren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koppel het behalen van de afgesproken MKI-waarde aan een deel van de opdrachtsom. • Pas een bonus-malus toe wanneer de winnende inschrijver beter of slechter presteert dan ingeschreven qua MKI-waarde.

Tabel 2 | Handvatten Civiele Techniek

Links naar handreikingen en tools:

- [Inkopen met de milieukostenindicator](#)
- [Circulair Inkopen in 8 stappen – handreiking voor GWW](#)
- [Handreiking Asphalt en Beton MRA](#)
- [E-learning Asphalt en Beton EcoReview](#)
- [Bouwcirculair - instrumenten](#)
- [DuboCalc – MKI-database](#)

Praktijkvoorbeelden:

- [Circulaire Weidumerhoutbrug \(video\)](#)
- [Twee-fasen contract It Swettehús](#)
- [Versterking Drontermeerdijk](#)
- [Cruquiusbrug, Provincie Noord-Holland](#)
- [Circulair fietspad, gemeente Apeldoorn](#)

B. Bouw & Vastgoed

Specifiek voor de sector Bouw & Vastgoed zijn een aantal handvatten uitgewerkt om invulling te geven aan de ambitie maximaal circulair inkopen. Daarnaast zijn er circulaire bouwprincipes weergegeven.

 PROCESMATIG	 TECHNISCH-INHOUDELIJK	 FINANCIEEL
<ol style="list-style-type: none"> 1. Organiseer (regelmatig) marktverkenningen en marktconsultaties om gezamenlijk met de markt circulaire ambities vorm te geven en aan te scherpen. 2. Betrek collega's van meerdere interne disciplines om invulling te kunnen geven aan circulair ambities. Denk bijvoorbeeld aan terreinbeheer (kun je bestaande materialen hergebruiken?) of financiën (kun je het project of te realiseren werk wellicht op een andere manier afschrijven, bv met restwaarde, en hoe is dat mogelijk?). 3. Werk op basis van gelijkwaardigheid tussen opdrachtgever en opdrachtnemers. 4. Maak concrete afspraken over levensduurverlenging en onderhoud, bijvoorbeeld door onderhoud mee te geven in het contract. 	<ol style="list-style-type: none"> 5. Stuur op reductie van de milieu impact van materiaalverbruik, bijvoorbeeld door MPG (Milieuprestatie Gebouwen) uit te vragen. 6. Stuur op het adaptieve vermogen van een gebouw, bijvoorbeeld door flexibiliteit en losmaakbaarheid uit te vragen. 7. Stuur op een circulair ontwerp, om een zo herbruikbaar mogelijk gebouw te realiseren. 8. Stel eisen t.a.v. giftige stoffen, gebruik hiervoor bijvoorbeeld de C2C Banned List. 	<ol style="list-style-type: none"> 9. Kies voor een oplossing die op basis van de kosten over de hele levenscyclus beter is dan een regulier alternatief (Total Cost of Ownership). 10. Beloon marktpartijen wanneer zij duurzame prestaties behalen. Dit kan op meerdere manieren: <ul style="list-style-type: none"> • Koppel het behalen van de afgesproken duurzaamheidsafspraken aan een deel van de opdrachtsom. • Pas een bonus-malus toe wanneer de winnende inschrijver duurzame prestaties (KPI's) wel of niet behaald, of 'over presteert'.

Tabel 3 | Handvatten Bouw & Vastgoed

Links naar handreikingen en tools:

- [Leidraden Circulair Bouwen – Platform CB '23](#)
- [Circulair Inkopen in 8 stappen – handreiking voor B&U](#)
- [Handreiking Renovatie van Scholen MRA](#)
- [Inkopen met de milieuprestatie gebouwen \(MPG\)](#)
- [C2C Banned List](#)

Praktijkvoorbeelden:

- [Circulair kleedgebouw Gemeente Utrecht](#)
- [Inspiratieboek 'Woningbouw in Hout'](#)
- [Circulaire Brandweerkazernes Veiligheidsregio Fryslân](#)

C. Facilitair & IT

Specifiek voor de sector Facilitair & IT zijn een aantal handvatten uitgewerkt om invulling te geven aan de ambitie maximaal circulair inkopen.

 PROCESMATIG	 TECHNISCH-INHOUDELIJK	 FINANCIEL
<p>1. Beperk het aantal gunningcriteria. Zorg dat inschrijvers zich kunnen onderscheiden op de criteria die je in de gunningfase uitvraagt. Neem waar mogelijk zoveel mogelijk op in eisen.</p> <p>2. Geef voldoende gewicht aan circulariteit in relatie tot prijs als belangrijke succesfactor voor goede circulaire oplossingen. Bij het toepassen van een sterkere wegging voor kwaliteit kunnen te hoge prijzen worden ondervangen door het hanteren van een plafondprijs.</p> <p>3. Beoordeel inschrijvingen óók kwalitatief. Focus niet alleen op reeds gerealiseerde duurzaamheidsprestaties maar gun vooral op dat wat inschrijvers gedurende de uitvoering van het project, de contractfase, gaan realiseren.</p>	<p>4. Maak circulariteit concreet voor je product en concretiseer je ambitie. Maak voor je product zo concreet mogelijk wat je verstaat onder circulair, is dit het hergebruiken van je bestaande producten? Het inkopen van producten met gerecycled materiaal of juist met een zo hoog mogelijke hergebruik potentie?</p> <p>5. Stel je vraag zo functioneel mogelijk om zoveel mogelijk de innovatie van de markt te benutten. Wees wel duidelijk in wat je echt wel en niet wilt, hanteer hierin het motto: Specificeer functioneel waar het kan, en technisch waar het moet!</p>	<p>6. Koppel een beloning aan het behalen van de afgesproken duurzaamheidsprestaties Bij het vaststellen van KPI's met de inschrijver kan er op verschillende manieren een beloning worden gekoppeld aan het behalen van een of meerdere KPI's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koppel het behalen van de afgesproken MKI-waarde aan een deel van de opdrachtsom • Een deel van de opdrachtsom wordt afhankelijk gemaakt van het behalen van de afgesproken KPI's, bijvoorbeeld 5%. • Het behalen van de KPI's is een voorwaarde voor eventuele verlenging van het contract. <p>7. Bedenk of je een product of een dienst in wil kopen en of hier wellicht een ander verdienmodel bij past.</p>

Tabel 4 | Handvatten Facilitair & IT

Links naar handreikingen en tools:

- [Handreiking Algemene uitgangspunten voor het inkoopproces MRA](#)
- [Leernetwerk Circulaire Kantoorinrichting](#)
- [Handreiking kantoorinrichting MRA](#)
- [Handreiking catering MRA](#)
- [Handreiking duurzame inkoop informatievoorziening RWS](#)
- [Handreiking circulair textiel](#)

Praktijkvoorbeelden:

- [Circulaire BOA-kleding Leeuwarden \(video\)](#)
- [Circulaire veiligheidskleding Alliander](#)
- [Geleerde lessen circulaire kantoorinrichting RWS](#)
- [Hergebruikt kantoormeubilair Provincie Zuid-Holland](#)

3. Acties interne organisatie

Circulair werken gaat meer over dingen anders doen dan over andere dingen doen. Het is een manier van denken en werken. Gericht op de langere termijn en met samenhangende keuzes. Dit vraagt om een vernieuwing van onze manier van werken. Daarom zetten we in op 3 lijnen:

1. **Doen:** hanteren van afwegingskader circulaire uitgangspunten
2. **Leren:** monitoring conform Friese Monitor
3. **Vertellen:** kennisdeling

Figuur 5 weergeeft in hoofdlijnen de belangrijkste vertrekpunten en mijlpalen voor deze Roadmap.

3.1 Doen: hanteren van afwegingskader circulaire uitgangspunten

We gaan aan de slag en geven het goede voorbeeld. Maar het maken van circulaire keuzes is niet eenvoudig, want circulariteit is een breed begrip. We hebben daarom 3 vragen opgesteld die hierbij kunnen helpen. Deze vragen vormen, samen met de indicatoren uit de Friese Monitor, de kern van een circulair afwegingskader. Dit afwegingskader wordt begin 2023 ontwikkeld en maakt circulair inkopen begrijpelijk en behapbaar. Het afwegingskader wordt uiteindelijk toegepast bij de voorbereiding van ieder project/inkooptraject.

1: Is er een fysieke component (materiaal) aanwezig?

Circulair inkopen focust zich met name op fysieke producten omdat daarin de meeste impact ligt.

2: Kunnen er één of meerdere circulaire principes, op zowel inhoud, proces als financiën, uit de Friese Monitor worden toegepast?

Wanneer er een fysiek component aanwezig is, kunnen de circulaire kansen hiervoor in kaart worden gebracht met behulp van de punten uit de Friese Monitor.

3: Is het toepassen van deze principes proportioneel gezien de opdrachtwaarde en looptijd?

Met deze laatste vraag wordt bepaald of de kansen die in kaart zijn gebracht bij vraag 2 in verhouding zijn met de opdrachtwaarde en de eventuele looptijd van het contract.

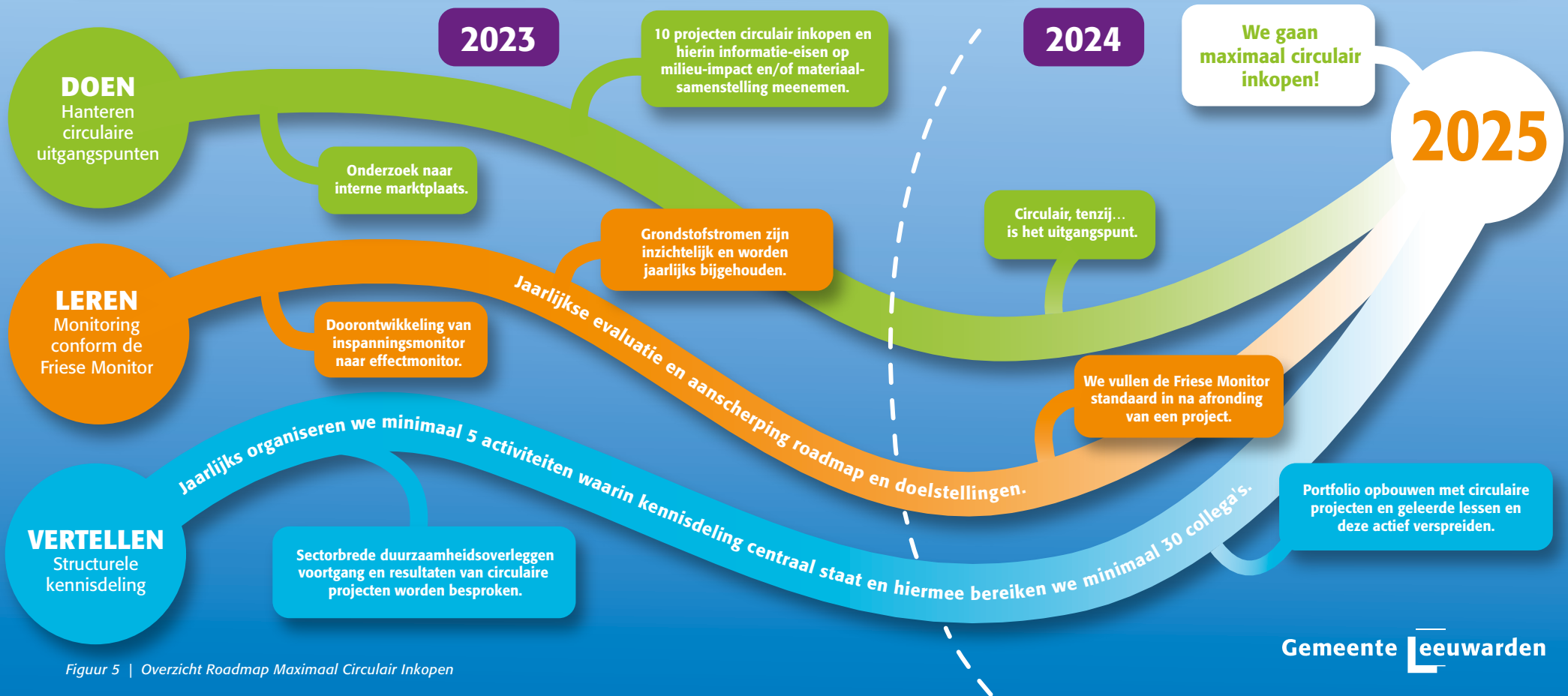
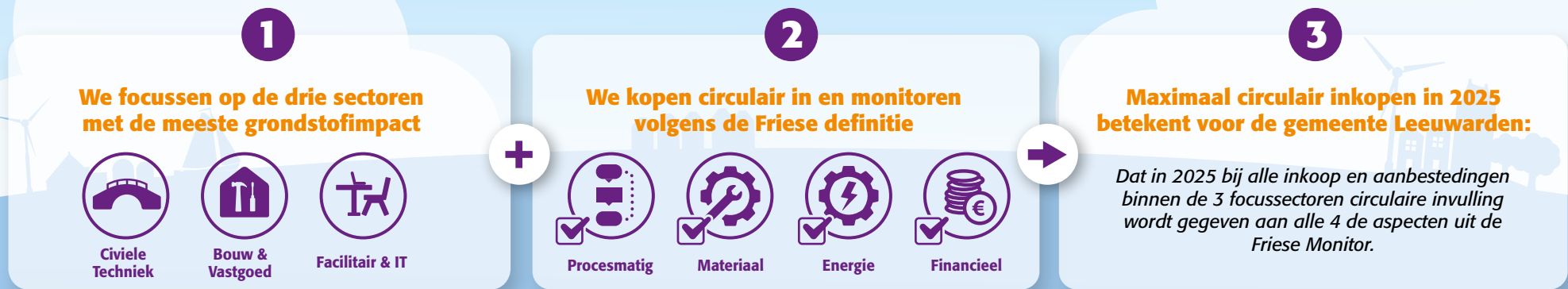
Is het antwoord op deze vragen "ja"? Dan zijn er kansen om circulaire principes toe te passen. Het aantal projecten/inkooptrajecten waarin we dit ook daadwerkelijk gaan doen bouwen we steeds verder op.

Mijlpalen

Om dit te realiseren formuleren wij de volgende mijlpalen:

Wat?	Wie?	Wanneer?
Uitvoeren van circulaire principes		
Het circulair afwegingskader wordt ontwikkeld en actief verspreid onder projectleiders, decentrale inkopers en aanbesteders.	Team Circulaire Economie	2023
We selecteren 10 projecten/inkooptrajecten om circulair in te kopen en maken hierbij gebruik van het circulaire afwegingskader.	Team Circulaire Economie, Projectverantwoordelijken	2023
In de 10 geselecteerde projecten worden informatie-eisen gesteld op milieu-impact en/of materiaalsamenstelling (bv. uitvragen van een materiaalpaspoort). Dit helpt ons om de effecten van circulair inkopen in kaart te brengen.	Projectverantwoordelijken	2023
Onderzoeken het opzetten van een interne marktplaats voor materialen die gebruikt worden binnen de gemeente. We gaan gebruiken wat we al hebben en reduceren de inkoop van nieuw materiaal.	Team Circulaire Economie	2023
Er wordt gewerkt aan een duurzaamheidsverordening , waarin projectcontrol en financiën de lead heeft.	Team Circulaire Economie en BVP	2023
We werken intern samen en voeren jaarlijks 1 project uit waarbij ontwerp, inkoop en beheer circulair op elkaar is afgestemd.	Projectverantwoordelijken, Inkoopadviseurs, Beheerders	Vanaf 2023
Bij aanbestedingen waar materialen gesloopt/verwijderd worden hanteren we het Protocol Bouwprojecten Circulair Slopen 2.0. We voeren stoffeninventarisaties uit en nemen circulaire eisen op in de inschrijvingsleidraad.	Civiele techniek, Bouw & Vastgoed	Vanaf 2023
Circulair, tenzij... is het uitgangspunt. Het circulaire afwegingskader wordt standaard toegepast. Zijn er binnen een inkooptraject geen mogelijkheden voor circulariteit? Dan onderbouwt de projectverantwoordelijke dit in het startformulier.	Projectverantwoordelijken, Inkoopadviseurs	Vanaf 2024
We gaan maximaal circulair inkopen . Alle projecten/inkooptrajecten binnen de 3 focussectoren worden conform de Friese definitie circulair ingekocht.	Projectverantwoordelijken	2025
25% van alle nieuwbouw en renovaties voeren we uit met biobased materialen.	Bouw & Vastgoed	2025
Bij verbouwingen die we uitvoeren wordt tenminste 10% biobased vezels toegepast en 5% hout.	Bouw & Vastgoed	2025

De weg naar maximaal circulair inkopen in 2025

Figuur 5 | Overzicht Roadmap Maximaal Circulair Inkopen

3.2 Leren: monitoren conform Friese Monitor

Het maken van circulaire keuzes in de voorbereiding van een project betekent niet automatisch dat deze ook daadwerkelijk worden uitgevoerd in de praktijk. Daarom is het belangrijk om circulaire prestaties van projecten te monitoren. Hiermee krijgen we inzicht in de voortgang en het behalen van onze doelstelling 'maximaal circulair inkopen in 2025'. Daarnaast is het belangrijk om blijvend te leren over circulair inkopen, bijvoorbeeld door het volgen van opleidingen.

De Friese Monitor

Op dit moment richt de Friese Monitor zich op het meten van de geleverde inspanning:

- Welke vragen zijn in een inkoopproces gesteld?
- En welke stappen zijn uitgevoerd, om een zo circulair mogelijk resultaat te behalen?

Op de middellange termijn (vanaf 2024) werken we toe naar het monitoren van de effecten. Om de positieve impact van circulair inkopen aantoonbaar te maken.

De Friese monitor wordt *achteraf*, dus na afronding van een inkooptraject, ingevuld door de betreffende projectleider en/of inkoper.

Om te zorgen dat circulair werken onderdeel wordt van de reguliere organisatie, wordt de voortgang rondom de circulaire doelstelling jaarlijks geëvalueerd. De uitkomsten hiervan communiceren we in onze Jaarstukken. Daarin geven we aan welke inkooptrajecten het afgelopen jaar circulair zijn ingekocht. Dit doen we in eerste instantie op basis van de kwalitatieve indicatoren uit de Friese Monitor (output). En wanneer we de effecten ook kunnen monitoren, worden de resultaten uitgedrukt in kwantitatieve eenheden zoals bijvoorbeeld CO₂-reductie (outcome).

Mijlpalen

Om dit te realiseren formuleren wij de volgende mijlpalen:

Wat?	Wie?	Wanneer?
In gebruik nemen van Friese Monitor		
De 10 geselecteerde projecten worden met de Friese Monitor geëvalueerd.	Projectverantwoordelijken, Team Circulaire Economie	2023
Informatie-eisen worden opgesteld over milieu-impact en materiaalsamenstelling om de Friese monitor door te kunnen ontwikkelen naar effectmonitoring.	Team Circulaire Economie	2023
Informatie-eisen worden opgesteld om een ecologisch verantwoorde herkomst van materialen te kunnen garanderen.	Team Circulaire Economie	2023
We verdiepen ons in de kansen van Total Cost of Ownership en andere circulaire verdienmodellen. We passen jaarlijks in ten minste 1 project TCO of een ander circulair verdienmodel toe.	Team Circulaire Economie	Vanaf 2023
We starten met effectmonitoring als doorontwikkeling van de Friese Monitor . Hierbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij vergelijkbare nationale initiatieven.	Team Circulaire Economie	2024
Projectverantwoordelijken vullen de Friese Monitor standaard in na afronding van een inkooptraject.	Projectverantwoordelijken	Vanaf 2024
Jaarlijks wordt voor tenminste 1 inkooptraject onderzocht hoe circulaire inkoopprincipes een positieve bijdrage kunnen leveren aan de biodiversiteit .	Team Circulaire Economie	Doorlopend
Jaarlijks wordt voor tenminste 1 inkooptraject buiten de scope van de Friese Monitor (bv. Sociaal Domein) onderzocht hoe circulaire inkoopprincipes zo goed mogelijk kunnen worden meegenomen.	Team Circulaire Economie	Doorlopend
We volgen lopende nationale initiatieven ten aanzien van circulair inkopen. Denk hierbij aan de Buyer Groups vanuit PIANOo, werkgroepen binnen CB'23 (Circulair Bouwen) en via Vereniging Circulair Fryslân.	Team Circulaire Economie	Doorlopend
Evalueren van voortgang		
Projectverantwoordelijken leveren gegevens uit hun circulaire inkooptrajecten en Team Circulaire Economie verwerkt de uitkomsten in een jaarlijkse evaluatie . In deze evaluatie wordt per sector o.a. gekeken naar behaalde resultaten uit de Friese monitor, ervaringen van projectverantwoordelijken en teamleden ten aanzien van circulair inkopen, kosten(besparing) en de kwaliteit van circulaire producten. De evaluatie wordt besproken met het management van de focussectoren.	Projectverantwoordelijken, Team Circulaire Economie, Management focussectoren	Vanaf 2023
Circulariteit en circulair inkopen wordt onderdeel van ontwikkelgesprekken met medewerkers die betrokken zijn bij inkooptrajecten.	Management focussectoren, Team Circulaire Economie	Vanaf 2023
We actualiseren continu de GSA , om daarmee het effect van circulair inkopen voor onze organisatie inzichtelijk te maken.	Team Circulaire Economie	Doorlopend
Jaarlijks worden de Roadmap en onderliggende doelstellingen geëvalueerd en eventueel aangescherpt.	Team Circulaire Economie	Doorlopend
Opleiden		
Jaarlijks volgen tenminste 3 collega's een opleiding in relatie tot Circulair Inkopen, bijvoorbeeld de Fryske Circulair Inkopen Academie.	Team Circulaire Economie	Doorlopend

Jaarlijks wordt voor tenminste 1 inkooptraject onderzocht hoe circulair inkopen een positieve bijdrage kan leveren aan de biodiversiteit.

3.3 Vertellen: delen van geleerde lessen

Met het uitvoeren van circulaire projecten maken we inwoners, overheden en bedrijven bewust van de kansen die de circulaire economie biedt. Maar naast circulaire verhalen uitdragen naar buiten, is actieve interne kennisdeling minstens zo belangrijk voor het kunnen doorvoeren van circulair werken.

Verbinding en interne vraagbaak

Om circulair werken de norm te laten worden in onze organisatie is het van belang dat iedereen een beroep kan doen op de kennis en ervaring van collega's. Immers, het geheel is meer dan de som der delen. Elke sector kent een andere context waarin andere circulaire uitgangspunten relevant zijn. Daarom zal niet elk voorbeeld voor iedereen altijd herkenbaar zijn, inspireren of aansluiten bij het kennisniveau. Daarom vindt kennisdeling plaats op 2 niveaus:

A. Organisatie brede kennisdeling

Gemeenschappelijke activiteiten over de sectoren heen. Die de bedrijfsvoering inspireert en bewust maakt van de kansen die circulariteit met zich meebrengt.

B. Sector specifieke kennisdeling

Bijeenkomsten in kleinere groepen. Waarin specifieke kennis voor een sector kan worden uitgewisseld en directe collega's met elkaar kennis en ervaringen kunnen delen.

Mijlpalen

Om dit te realiseren formuleren wij de volgende mijlpalen:

Wat?	Wie?	Wanneer?
Organisatiebrede kennisdeling		
Jaarlijks organiseren we 5 activiteiten. Bijvoorbeeld excursies, inspiratiesessies of webinars, waarin interne kennisdeling rondom circulair inkopen centraal staat.	Team Circulaire Economie	Doorlopend
Jaarlijks worden er tenminste 30 collega's bereikt met bovengenoemde activiteiten over circulair inkopen.	Projectverantwoordelijken	Doorlopend
Jaarlijks organiseren we minimaal één activiteit waarin externe kennisdeling rondom circulair inkopen centraal staat.	Team Circulaire Economie	Doorlopend
We bouwen een circulaire portfolio op en delen geleerde lessen actief.	Team Circulaire Economie	Doorlopend
Sectorspecifieke kennisdeling		
We organiseren periodieke sectorbrede duurzaamheids-overleggen. Waar projectverantwoordelijken de voortgang en resultaten van circulaire projecten met elkaar delen.	Management focussectoren, Projectverantwoordelijken, Team Circulaire Economie	Vanaf 2023, doorlopend
We delen de principes van circulair inkopen met partners die bij inkoop betrokken zijn. Zoals ingenieursbureaus, uitvoerders die zelf materialen inkopen en overige partners die aan de gemeente gelieerd zijn zoals Omrin.	Team Circulaire Economie	Doorlopend

De kleding van de BOA's zijn circulair ingekocht. Hiermee wordt een hoop CO₂ uitstoot bij de productie voorkomen.

Colofon

Deze Roadmap Circulair Inkopen is een uitwerking van de in de Uitvoeringsagenda 2021-2022 vastgestelde ambitie om in 2025 maximaal circulair in te kopen. Met de Roadmap maakt de Gemeente Leeuwarden concreet op welke manier zij toewerkt naar het realiseren van haar circulaire ambities en doelstellingen.

De Roadmap is door de gemeente Leeuwarden opgesteld in samenwerking met Copper8*.

Het kernteam:

- Henk de Vries, Coördinator inkoop
 - Thor Ruiter, Beleidsadviseur circulaire economie & afvalreductie
 - Peter Luimstra, Programmamanager Volhoudbaar
 - Arjen Kammeraat, Senior adviseur civiele techniek
 - Fokko de Vegt, Strategisch en financieel adviseur
 - Joep Poot, Projectleider energietransitie
 - Annigje Roest, Adviseur circulaire economie
 - Wilmar van Rijnsoever, Senior adviseur bestuur & management
 - Jorrit Zuidema, Financieel adviseur
 - Thomas van Balen, Inkoopadviseur
 - Anton Wijkhuijs, Beleidsmedewerker sociale zaken
 - Duco Pietjouw, Stagiair circulair inkopen
 - Mary-lou Zuydenma, communicatieadviseur
- * Copper 8 (Hendrik de Vries, Eline van Terwisga en Sybren Bosch)

Foto's: Gemeente Leeuwarden,
Vereniging Circulair Friesland

Visuals: Visser en de Graef communicatie

Vormgeving: Visser en de Graef communicatie

Uitgave: Januari 2023

